

Una proposta d'itinerari cultural a l'entorn de l'art

M. Lluïsa Faxedas

El propòsit d'aquest text és simplement presentar una reflexió sobre les possibilitats que tenen els espais d'art contemporani de les nostres comarques de constituir-se en punts de referència importants com a dinamitzadors del turisme cultural. Aquesta proposta no intenta en cap moment presentar-se com la recomanació o el dictamen d'un expert en aquesta matèria, sinó més aviat al contrari: només pretén llançar una idea des de la perspectiva del possible usuari o client d'aquesta oferta, és a dir des de la perspectiva del turista cultural, que en un moment o altre pot ser assumida per gairebé tots nosaltres.

Les comarques de Girona ofereixen un patrimoni natural i cultural d'interès indiscutible que els darrers anys ha estat considerablement explotat com a recurs d'atracció turística, amb una aposta cada vegada més especialitzada i preparada. El patrimoni cultural que més s'ha promogut, però, és també el més consolidat i amb una presència més abundant i valuosa en el nostre territori, o sigui, el que podríem anomenar el patrimoni històric: en serien exemples rellevants les ruïnes d'Empúries, el monestir de Sant Pere de Rodes o el Barri Vell de Girona, per esmentar-ne alguns. En el cas de l'art contemporani, però, i amb l'excepció destacada del Teatre-Museu Salvador Dalí (que per la seva qualitat i les seves xifres rècord de visitants constitueix un cas a part dins el conjunt de museus de les comarques gironines), no hi ha una oferta clara i consolidada que pugui motivar els visitants interessats per aquest tipus de proposta.

Tot i que sovint s'assenyala la desconexió real entre les creacions artístiques més contemporànies i la gran majoria del públic potencial, el cert és que els darrers anys hem vist com algunes pro-

postes directament relacionades amb aquest espai han obtingut un èxit absolut i s'han convertit en revulsius turístics espectaculars per a les ciutats que les acullen. El cas més conegut és el del Museu Guggenheim de Bilbao, el qual, combinant una arquitectura atrevida i atractiva, una inversió econòmica molt important i una operació publicitària molt ben estudiada, ha aconseguit posar aquesta ciutat en el mapa, ja no només el del potencial turista cultural, sinó el de tot tipus de viatger. De fet, la construcció de museus espectaculars que tot i que acullen col·leccions no especialment destacables pensen en

Cap de dona, de Fidel Aguilar, al Museu d'Art de Girona.

La Terra, d'Àngeles Santos,
al Museu de l'Empordà,
de Figueres

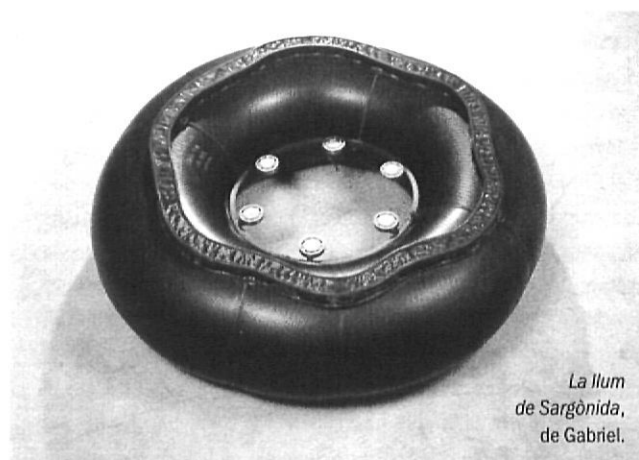
l'edifici sobretot com a atracció turística és un fenomen que als Estats Units s'ha convertit darrerament en una de les principals tendències museogràfiques i que, ara que ha arribat a Europa amb tanta força, els propers anys veurem cada vegada més. El cas de Bilbao és doblement interessant pel fet d'haver-se donat en un context com l'espanyol, que tradicionalment i des d'un punt de vista molt elitista ha vist amb enorme desconfiança les relacions entre el món del turisme i el de la cultura; de fet fins fa molt pocs anys no hi havia cap política concreta dirigida des del món intel·lectual a crear una oferta d'aquest tipus que pogués ser interessant per als milions de turistes que ens visiten cada any. En donar per descomptat que el turista només buscava sol i platja, les possibilitats del patrimoni cultural com a atractiu turístic van ser sistemàticament infravalorades, i es va perdre així una oportunitat molt important d'interacció cultural i econòmica que en d'altres països europeus va ser molt més ben aprofitada.

No és qüestió de comparar la situació de Girona amb la de Bilbao, perquè les circumstàncies i contextos són del tot diferents; tampoc es pot obviar que, si bé aquestes opcions més espectaculars han aconseguit un gran èxit de mercat, també han estat en general molt criticades des de dins del mateix món museístic i cultural. Però sí que ens pot moure a la reflexió veure com a través de l'art contemporani s'ha aconseguit promoure amb tant d'èxit espais que mai s'havien plantejat com a referents turístics; ara ja no es pot defensar, doncs, que l'art contemporani no interessa o que no té possibilitats des del punt de vista turístic. En tot cas cal plantejar-se què cal fer perquè aquesta oferta arribi al públic.

Les comarques de Girona compten d'entrada en aquest àmbit amb un patrimoni d'interès considerable. En primer lloc cal tenir present el llegat de Salvador Dalí, tal com s'articula en els tres edificis de què disposa la Fundació: el Museu de Figueres, la Casa-Museu de Portlligat i el castell de Púbol; a més d'aquests espais físics, però, el llegat dalinià és un patrimoni històric i cultural intangible que d'alguna manera s'estén a tot el territori de l'Empordà. A més, són molts els museus que inclouen entre els seus fons un nombre important d'obres contemporànies, o que dediquen molts esforços a la promoció de la creació actual a través d'exposicions temporals: el Museu de Tossa, per exemple, conserva algunes obres de mestres

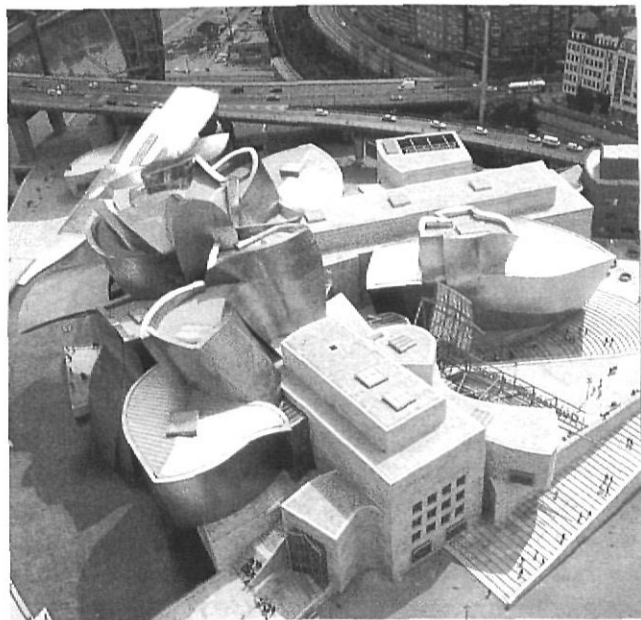
europeus de l'avantguarda (amb quadres de Chagall i Masson, entre d'altres); el Museu de l'Empordà té obres d'artistes empordanesos vinculats amb el món del surrealisme, com ara Àngel Planells, Àngeles Santos o Evarist Vallès, i el Museu d'Art de Girona acull peces de tots els artistes gironins destacats, des de Fidel Aguilar i Rafel Masó fins a creadors molt més recents. A la mateixa Girona són diversos els espais, públics o privats, que es dediquen de manera permanent o esporàdica a l'exhibició d'art contemporani, i Olot s'ha convertit en un centre creatiu molt dinàmic, amb l'organització de nombroses activitats al voltant dels temes més candents en el panorama actual; Banyoles disposa també d'un interessant patrimoni a recuperar en aquest àmbit, i Cadaqués té una rica història com a lloc d'acollida d'artistes d'avantguarda. Recentment s'ha incorporat a tot aquest panorama la Fundació Vila Casas, amb el projecte MuseuArt 2000, que preveu la inauguració de museus dedicats a l'art català actual a Pals, Torroella de Montgrí i, ben aviat, a Palafrugell; i en el conjunt de les comarques gironines s'estan discutint ara mateix diverses iniciatives que podrien comportar que sorgissin en un futur no gaire llunyà nous espais dedicats a l'art contemporani. A més cal tenir en compte la presència de nombroses galeries, fundacions i espais culturals privats, entre les quals destaca la Fundació Espais de Girona per la seva trajectòria i la seva voluntat de superar una funció estrictament comercial; en aquest sentit cal assenyalar que la implantació, especialment a l'Empordà, de molts d'aquests centres és conseqüència directa de la presència del turisme, en aquest cas del turisme nacional i de cap de setmana, en un exemple de la doble relació que es pot establir entre els dos àmbits.

Aquesta breu llista, que s'ofereix sense cap pretensió exhaustiva, fa evident que la situació de partida a les comarques gironines no és gens menyspreable, però, com he dit abans, aquest patrimoni no s'ha

*La llum
de Sargònida*,
de Gabriel.

Vista aèria
del Museu
Guggenheim,
de Bilbao.

utilitzat mai per tirar endavant una promoció turística especialitzada. El cert és que aquesta difusió, al meu parer, seria necessària i a la vegada útil per a les dues parts implicades, el turisme i l'art contemporani. D'una banda, és important tenir present que l'estimulació de la creativitat contemporània és l'única via de sortida per a una cultura que no es vulgui quedar atrofiada a base de tancar-se en si mateixa. Si la recuperació del patrimoni i de la memòria històrica són essencials per a la supervivència de qualsevol cultura –i de manera essencial en el cas de cultures amenaçades com la catalana–, la promoció de la nova creació és imprescindible per tal de no convertir el conjunt del país en un museu o, el que seria pitjor, en un parc temàtic. L'equilibri entre conservació i creació, que és un element que des del punt de vista de l'acció cultural es té en general força present, no s'ha traslladat a l'oferta turística, per la qual cosa el turista es pot quedar amb la imatge d'un país amb un passat esplèndid però amb poques aportacions noves a oferir, una imatge que seria injusta i falsa. Cal tenir present que de l'espectre de turistes que prenen la cultura com una motivació important a l'hora d'escollir una destinació és molt probable que un sector destacat ho faci amb la voluntat d'interessar-se per les produccions de la creació contemporània; turisme cultural no hauria de ser sinònim de turisme històric, tal com sembla que s'entén actualment, i per això és important que l'art contemporani en totes les seves manifestacions s'incorpori de forma natural com un element més dins dels itineraris que es proposen als visitants.

Si tenim en compte l'escassetat de recursos econòmics que es destinen a la cultura en general i a la cultura actual en particu-

lar, cap àmbit es pot permetre menysprear una possible font d'ingressos tan important com és el turisme. Ja he indicat que en el nostre país el món de la cultura ha viscut sovint d'esquena al fenomen turístic, i tot i que aquesta actitud ha canviat molt els darrers anys, encara hi ha molt de camí per recórrer. En aquest sentit seria interessant tenir present el model de centres culturals d'altres països, en especial americans, en què l'atenció al visitant és un element fonamental, un dels aspectes més ben cuidats i als quals es dediquen més recursos. És cert que en el cas dels Estats Units aquesta atenció és bàsica perquè, en tractar-se majoritàriament de centres privats, necessiten aquesta font de finançament, però en tot cas és un model a imitar per totes les institucions públiques, que haurien de veure la satisfacció del visitant, entesa en un sentit ampli, com la motivació última de la seva tasca. Caldria, doncs, tenir present també el turista a l'hora de gestionar i planificar els espais culturals.

Fent una ullada a la llista orientativa que hem proposat ens adonarem que la primera característica dels espais d'art contemporani a les nostres comarques és la dispersió: no hi ha un punt de referència al voltant del qual s'articulin la resta de propostes, sinó que han anat sorgint centres en diverses poblacions vinculats amb les circumstàncies històriques i socials de cada lloc. Això vol dir que la creació d'un possible itinerari turístic s'hauria de plantejar des d'aquesta perspectiva territorial, en què la manca de centralitat se substitueix per un model que podríem anomenar de xarxa, i en aquesta xarxa es trobaria un dels valors afegits de la proposta; es tractaria doncs de presentar de manera conjunta i articulada l'oferta de l'art contemporani en el conjunt de les nostres comarques com una mostra de la seva vitalitat creativa, tot oferint al visitant la possibilitat d'escollir entre una varietat de possibilitats que es presenten en llocs i moments diferents, però compartint un mateix espai conceptual.

La creació d'una oferta turística d'aquestes característiques contribuiria, penso, a la diversificació d'un sector en què la competitivitat és ferotge, i alhora es constituïria en un element específic i distintiu de les comarques gironines, perquè una oferta d'aquest tipus no existeix enlloc de Catalunya o Espanya. I sens dubte, si es gestionés adequadament i sense perdre mai de vista els criteris de qualitat desitjable, tindria un efecte positiu en l'àmbit de la creació artística: generaria més recursos econòmics i ampliaria el públic interessat en aquests esdeveniments. Finalment, es tracta que els dos sectors perdin la por que una relació d'aquest tipus podria suscitar, i que en canvi es vegi la complementarietat de les respectives necessitats.

M. Lluïsa Faxedas Brujats
és historiadora de l'art.